

УДК: 330:342

ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ І НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ІННОВАЦІЙ У ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

С.В. Богдан,

Центр досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України

Постановка проблеми. Успішність функціонування національних та регіональних інноваційних систем залежить від багатьох чинників, зокрема державного фінансування НДДКР, ефективності наукових організацій та вузів, які готують майбутніх інноваторів, винахідників і раціоналізаторів тощо. Неабияку роль відіграє сприятливе середовище для бізнесу та інновацій, у тому числі інфраструктура підтримки бізнесу на національному та регіональному рівні. Наукова проблема полягає у дослідженні стану та ефективності функціонування державних і недержавних організацій з підтримки підприємництва та їх інноваційної сприятливості на регіональному рівні в складний час після світової фінансової кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми підтримки малого підприємництва розглядалися в працях Т. Городинського, О. Снісаренко, О. Кузьміна, Г. Колісник [1–4] та ін. Питанням державної підтримки інноваційного розвитку присвячені численні публікації вітчизняних та зарубіжних авторів, серед яких Б. Маліцький, В. Соловійов, В. Головатюк, С. Егоров, Г. Андрощук, С. Дорогунцов, Л. Нейкова, В. Рижих, В. Гриньова, О. Попов [5–9] та ін.

Досвід багатьох країн свідчить, що розвиток та взаємодія підприємництва є чинником оптимізації ринків, забезпечення еластичності попиту і пропозиції, відтворення національних ресурсів. Органи державної влади на всіх рівнях використовують різні інструменти впливу на господарську діяльність, але їх застосування не завжди відповідає потребам суб'єктів бізнесу та соціально-економічного розвитку країни. Передусім це стосується механізмів підтримки та розвитку малого підприємництва та інновацій у нашій країні [10].

У Канаді, Німеччині, Великій Британії та Франції використовуються цільові субсидії, а також податкові кредити підприємствам, які впроваджують нові технології [11, 12]. Основні недоліки системи державної регуляторної політики щодо розвитку малого підприємництва в Україні, на думку науковців, виявляються у суперечності форми та змісту впливу державного управління на діяльність суб'єктів малого підприємництва та в суперечностях, що виникають між державними та недержавними установами й організаціями, які координують діяльність суб'єктів малого підприємництва [13, 14]. Основна причина

Наведено огляд публікацій українських і російських науковців щодо державної підтримки підприємства та інноваційної діяльності.

Проаналізовано рівень підтримки підприємства та інновацій на регіональному рівні за результатами неформалізованих інтерв'ю з представниками державних і недержавних організацій з підтримки підприємства та інновацій у Чернігівській області.

Запропоновано заходи, які мають бути включені до регіональної стратегії підтримки та розвитку підприємництва, які б враховували питання інноваційного розвитку та взаємодії великих і малих підприємств.

Ключові слова: державні і недержавні організації підтримки підприємства, державна підтримка інноваційного розвитку, інноваційна взаємодія великих та малих підприємств.

слабкого спрацювання регіональних програм розвитку малого підприємництва полягає у відсутності механізму їх реалізації [15, 16].

Регулювання розвитку підприємницьких структур, ефективна система їхньої підтримки має велике значення не лише безпосередньо для самих підприємницьких структур, а й для економіки міста, області, країни, оскільки вони забезпечують умови для підвищення добробуту населення.

До складу пріоритетних сфер економічної активності, що вимагають обов'язкового державного стимулювання та підтримки, належить інноваційна діяльність [17]. Суттєвий вплив на інноваційний розвиток має надавати послідовне здійснення державної науково-технічної політики, активне сприяння розвитку тих базових галузей народного господарства, що визначають науково-технічний прогрес [7]. Обов'язковою умовою забезпечення ефективного державного управління процесами інноваційного та науково-технічного розвитку є необхідність комплексного підходу до послідовності наукових досліджень, розробок, створення зразків продукції, підготовки виробництва та серійного випуску як етапів єдиного інноваційного процесу [8].

Цілі, завдання, стратегія та органи державного регулювання процесів структурно-інноваційних трансформацій національної економіки суттєво розрізняються відповідно до рівня надання регулюючого впливу (національний, галузевий, регіональний, корпоративно-підприємницький). Таким чином, вибір конкретних форм та методів державного регулювання та підтримки інноваційних процесів, зокрема, на рівні регіону має визначатися стратегічними пріоритетами і завданнями регіонального соціально-економічного розвитку, а також змістом і характером інновацій, необхідних для досягнення зазначених стратегічних цілей.

Мета статті – емпіричне дослідження ефективності підтримки малого підприємництва та інновацій на регіональному рівні на прикладі Чернігівської області.

У рамках дослідження коопераційних зв'язків великих і малих підприємств та їх впливу на інноваційний розвиток регіону автором були взяті інтерв'ю у представників державних і громадських організацій, які займаються питаннями розвитку підприємництва та інновацій у Чернігівській області. Були досліджені наступні блоки питань: проблеми розвитку підприємництва області, виконання Програми розвитку малого підприємництва у м. Чернігові, коопераційні зв'язки великих і малих підприємств, інноваційна діяльність підприємств.

За оцінками респондентів, економічні показники, що характеризують стан розвитку малого підприємництва у місті Чернігові, свідчать про стабільні тенденції, які відбуваються в цьому секторі економіки та дозволяють дотримуватись виконання планових показників Програми розвитку малого підприємництва у м. Чернігові на 2009–2010 роки [18]. Зростання основних показників розвитку малого підприємництва забезпечило збільшення надходжень від підприємницької діяльності до бюджетів усіх рівнів.

Серед основних чинників, які стримують розвиток підприємництва, респонденти відзначили: велику кількість податків та високі процентні ставки, недостатню фінансово-кредитну підтримку підприємництва, низький рівень освіти підприємців, слабкий рівень інфраструктури підтримки підприємництва. Зокрема, основними причинами невдач у малому бізнесі частіше за все є: некомпетентність в управлінні своїм бізнесом, брак досвіду у вибраній сфері діяльності, недосконалий контроль за фінансовою діяльністю, нестача капіталу, недбалість у наданні споживчого кредиту своїм клієнтам, недоліки в стратегічному плануванні.

У ході інтерв'ю також розглядалося питання підтримки інноваційної діяльності Чернігівської області. Головне управління економіки Чернігівської обласної державної адміністрації реалізувало Програму інвестиційно-інноваційного розвитку Чернігівської області на 2007–2010 роки

«Чернігівщина інвестиційна – 2010» [19], Обласну програму розвитку малого підприємництва на 2009-2010 роки [18] та Програму розвитку виставкової діяльності в Чернігівській області на 2010-2011 роки [20]. Респонденти відзначили, що підприємства області досить успішно займаються інвестиційною та інноваційною діяльністю. Більше половини інвестицій здійснюється в м. Чернігові, м. Прилуках, Менському районі. Причому найбільше вкладень освоєно підприємствами, які займалися операціями з нерухомим майном, орендою та наданням послуг підприємцям. На підприємствах присутні як технологічні, так і організаційні інновації. Наприклад, на ВАТ «Домобудівник» та ВАТ «Чернігівбуд» впроваджено новітні технології з виробництва будівельних матеріалів; на ВАТ «Домобудівник» впроваджено нову серію велико-панельних будинків «Аркос». Область співпрацює у сфері інновацій за міжнародною програмою TACIS (програма Європейського Союзу на допомогу новим незалежним державам Східної Європи і Центральної Азії, яка фінансує проекти в різних сферах, а саме: інституційна, правова і адміністративна реформа; розвиток приватного сектору і підтримка економічного розвитку; пом'якшення соціальних наслідків перехідного періоду; охорона довкілля та керування природними ресурсами; розвиток села та ядерна безпека) та зі Світовим банком щодо модернізації водопровідно-каналізаційної мережі в містах Прилуки та Чернігів.

Представники організацій підтримки назвали основні фактори, які перешкоджають розвитку інноваційної діяльності в Чернігівській області: низький рівень попиту на інноваційні розробки серед суб'єктів підприємництва, недостатній рівень фінансування інновацій, відсутність сформованої інноваційної інфраструктури на державному та регіональному рівнях, нерозвиненість ринкових механізмів науково-технічної сфери, неефективне використання існуючого науково-технічного потенціалу.

Стосовно коопераційних зв'язків великих і малих підприємств та їх впливу на інноваційний розвиток регіону усі опитані зазначили, що їхні організації не займаються цим питанням, але взаємодія між великим та малим бізнесом існує переважно у формі партнерських відносин (у сфері постачання та збуту продукції, обладнання, комплектуючих, ремонту устаткування тощо). У Чернігівській області не отримали належного розвитку такі форми кооперації як венчурне фінансування, аутсорсинг, франчайзинг та лізинг. За словами заступника начальника Головного управління економіки Чернігівської облдержадміністрації, досвід взаємодії із малим бізнесом мають великі підприємства ВАТ «Домобудівник» і ПП «Касіель», що співпрацюють з ВАТ «Чернігівбуд» – малим підприємством з виробництва пластмасових труб. Посадовець зауважив, що залежно від стабільності великі підприємства забезпечують надходження до бюджетів усіх рівнів, а також заповнюють ринок необхідними товарами та послугами.

Начальник Обласного управління освіти і науки в м. Чернігові та заступник начальника Головного управління економіки Чернігівської обласної державної адміністрації припускають, що Програма розвитку малого підприємництва виконується не в повному обсязі через недостатність джерел та обсягів фінансування, адже не виконуються бюджети усіх рівнів.

На думку автора, Програма розвитку малого підприємництва у м. Чернігові є недоконалою у порівнянні з аналогічними програмами, наприклад, Донецької, Дніпропетровської та Львівської областей. У Програму розвитку малого підприємництва м. Чернігова на 2009-2010 роки [18] не були закладені питання підтримки інновацій на малих підприємствах та коопераційних зв'язків великих і малих підприємств.

У ході інтерв'ю з генеральним директором асоціації малого та середнього бізнесу Чернігівщини «Дія» з'ясувалося, що ця неприбуткова організація створена в 1998 р. і працює з керівниками малих і середніх під-

приємств, які бажають розвивати свою ділову активність. Директор асоціації зазначив, що подальша активізація підприємницької діяльності в регіоні вимагає підтримки на всіх рівнях. Асоціація для досягнення поставлених цілей співпрацює з Чернігівською облдержадміністрацією, Виконавчим комітетом Чернігівської міської ради, Регіональним представництвом Держкомітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, Обласною Радою профспілки робітників кооперації та інших форм підприємництва, АСК «Гарантія» – з питань страхування підприємницької діяльності, бізнес-інкубатором, Чернігівською міською лігою ділових і професійних жінок. Співпрацю державних та недержавних організацій регіону слід розглядати як позитивну рису регіональної системи підтримки підприємництва. За обмежених ресурсів саме консолідація зусиль усіх зацікавлених структур може сприяти підвищенню ефективності системи підтримки підприємництва та інновацій.

Директор Чернігівського технологічного парку повідомив, що розробниками проекту є Чернігівська обласна агенція регіонального розвитку «Вектор» та Гомельська агенція економічного розвитку. У цьому випадку співпраця відбувається не тільки на рівні регіону, а й на міжнародному через інструменти транскордонного співробітництва. Учасниками проекту можуть стати всі бажаючі реалізувати свою бізнес-ініціативу. Наприклад, підприємці, яким потрібна тільки площа для роботи – отримують пільгову оренду від трьох років; підприємцям, яким необхідне фінансування для реалізації бізнес-плану – отримують забезпечення фінансування; претенденти, яким необхідно розробити бізнес-план – отримують методичну допомогу; претенденти, які мають бізнес-ідею або шукають її – отримують необхідне консультування. У цілому в рамках проекту технопарку протягом 2009–2010 років отримали необхідну фінансову, методичну та консультаційну допомогу 15 малих підприємств регіону.

Технопарк планує реалізувати наступні проекти:

- Сприяння розвитку бізнесу в сільській місцевості, розвиток мережі Центрів підтримки підприємництва.
- «Трансграничний Центр інноваційних технологій, комунікацій та бізнесу».
- Сприяння працевлаштуванню молоді, створення молодіжного кадрового агентства.
- Проект «Бізнес-старт» – створення інноваційного бізнес-інкубатору.

Джерелами фінансування проектів є позикові кошти (кредит, лізинг) та інвестиції в статутний капітал у розмірі, потрібному ініціатору для реалізації свого бізнес-проекту (від 0% до 100%). Для досягнення мети та виконання поставлених завдань керівництво технопарку співпрацює з органами державної влади та місцевого самоврядування, навчальними закладами, громадськими організаціями, фінансовими установами, засобами масової інформації, Державним агентством України з інвестицій та розвитку, Асоціацією підприємств України «Інноваційні технології та комунікації» та міжнародними організаціями.

Висновки. Результати дослідження свідчать про недостатній рівень інноваційної активності підприємств Чернігівської області, що не відповідає завданням модернізації української економіки. У зв'язку з цим підприємства, особливо малі, потребують зовнішньої підтримки і середовища, яке б сприяло розвитку бізнесу та інновацій у бізнесі. Багато залежить від загальнодержавної політики та законодавства у цих питаннях, проте регіональна політика підтримки має бути орієнтована на розвиток підприємництва та інноваційної діяльності.

Основними бар'єрами для чернігівських підприємців залишаються: проблеми оподаткування; мікrokредитування; низький рівень розвитку інфраструктури підтримки малого бізнесу та інновацій; низький рівень попиту на інноваційні розробки; неплатоспроможність вітчизняних споживачів, які мають потребу у високотехнологічній продукції; відсутність інвестування інноваційних проектів тощо.

Попри наявність позитивних прикладів (підготовлено новий проект Закону «Про розвиток та підтримку малого і середнього підприємництва в Україні»; відповідно до Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» врегульовано питання переоформлення, анулювання дозвільних документів; здійснено передачу суб'єктам малого підприємництва нерухомого майна за пільговим коефіцієнтом 0,7; міським центром зайнятості проводились ярмарки вакансій та курси «Підприємець – початківець»; спільно зі славутицьким міським фондом підприємництва було проведено семінар з питань активізації роботи інфраструктури підтримки підприємництва, залучення інвестицій та основних принципів роботи з донорськими організаціями, система підтримки бізнесу і інновацій потребує вдосконалення. Ефективними можуть бути непрямі методи фінансування підприємницької діяльності, такі як податкові пільги, тому що високі податки відповідно до нового Податкового кодексу України змусять більшість підприємців перейти до тіньового бізнесу, а це призведе до тінізації коштів у сфері малого та середнього бізнесу, що в свою чергу зменшить надходження до бюджетів усіх рівнів. Для пода-

льшого розвитку та активізації підприємництва необхідно здійснювати підтримку інвестиційної та інноваційної діяльності суб'єктів господарювання та ринкової інфраструктури регіону. Необхідно надавати підготовку підприємців з питань сучасних методів господарювання, стимулювати інноваційну активність малих підприємств, а також залучати до розвитку підприємницької діяльності потенційних інвесторів. Також, на думку автора, на регіональному рівні потребує розробки відповідна стратегія щодо підтримки та розвитку підприємництва, яка б враховувала проблематику взаємодії великих і малих підприємств та інновацій на підприємствах та включала такі заходи: створення та підтримка діючих центрів трансферу технологій, розвиток франчайзингових та лізингових центрів кооперації, а також центрів субконтрактації, стимулювання масштабності розвитку молодіжного підприємництва та його інформаційну й кредитну підтримку. Розробка політики підприємництва та інновацій вимагає проведення регулярного моніторингу і оцінки ситуації в регіоні, що передбачає необхідність нових наукових досліджень.

Література

1. *Гордиський Т.І.* Управління інноваційним потенціалом регіону: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка». – Ужгород, 2008. – 16 с.
2. *Снісаренко О.Б.* Оцінка інноваційного потенціалу регіонів України: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка». – Харків, 2008. – 21 с.
3. *Кузьмін О.Є.* Проблеми розвитку регіональної економіки шляхом підвищення ефективності діяльності малих і середніх підприємств // Регіональна економіка. – 2007. – № 4. – С. 244-251.
4. *Колісник Г.М.* Державна підтримка розвитку малого підприємництва в Україні: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». – Львів, 2007. – 20 с.
5. *Малицкий Б.А. и др.* Экспертиза и мониторинг инновационных процессов. Методологические и правовые аспекты: Монография. – К.: Укр. вид. центр, 2006. – 178 с.
6. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Г.О. Андрощук, І.Б. Жилияєв, Б.Г. Чижевський, М.М. Шевченко. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 632 с.
7. *Дорогунцов С., Нейкова Л.* Сучасні проблеми технічного розвитку промисловості України // Економіка України. – 1996. – №9. – С. 4-11.
8. *Рыжих В.Н.* Государственное управление научно-техническим прогрессом: экономические аспекты. – Х.: Прапор, 1998. – 396 с.

9. Гриньова В.М., Попов О.Є. Механізми реалізації структурно-інноваційної трансформації економіки України // Майбутнє України: стратегія поступу. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. – С. 244–289.
10. Рудник Р.В. Державна підтримка – запорука розвитку малого підприємництва в Україні // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2010. – № 25. – С. 12–22.
11. Лазур П.Ю. Державне регулювання малого і середнього підприємництва. – http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltn/17_8/206_Lazur_17_8.pdf.
12. Климова І.Г. Методи та інструменти фінансово-кредитного механізму державної підтримки інноваційної сфери у країнах з ринковою економікою. – <http://www.investplan.com.ua/index.php?iid=4&operation=9>.
13. Кулик С.М. Державна регуляторна політика сприяння розвитку малого підприємництва: Автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». – Запоріжжя, 2007. – 20 с.
14. Комірний А.В. Державне регулювання розвитку малого підприємництва в ринкових умовах: Автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». – К., 2010. – 20 с.
15. Бейгул С.В. Основи формування регіональної політики розвитку малого підприємництва: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка». – Харків, 2006. – 23 с.
16. Светлична Т.В. Державне регулювання розвитку малого підприємництва регіону: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». – Донецьк, 2009. – 20 с.
17. Калачова І.В. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. зб. – <http://www.ukrstat.gov.ua>.
18. Управління торгівлі, послуг та розвитку підприємництва Чернігівської міської ради. Програма розвитку малого підприємництва у м. Чернігові на 2009–2010 роки. – <http://www.chernigiv-rada.gov.ua>.
19. Управління інвестиційної, зовнішньоекономічної діяльності та з питань державних закупівель головного управління економіки Чернігівської обласної державної адміністрації. Програма інвестиційно-інноваційного розвитку Чернігівської області на 2007–2010 роки «Чернігівщина інвестиційна – 2010». – <http://www.chernigiv-rada.gov.ua>.
20. Управління торгівлі, послуг та розвитку підприємництва Чернігівської міської ради. Програма розвитку виставкової діяльності в Чернігівській області на 2010–2011 роки. – <http://www.chernigiv-rada.gov.ua>.

С.В. Богдан **ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ГОСУДАРСТВЕННЫХ И НЕГОСУДАРСТВЕННЫХ
ОРГАНИЗАЦИЙ ПОДДЕРЖКИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА
И ИННОВАЦИЙ В ЧЕРНИГОВСКОЙ ОБЛАСТИ**

Приведен обзор публикаций украинских и российских ученых по государственной поддержке предпринимательства и инновационной деятельности. Проанализирован уровень поддержки предпринимательства и инноваций в регионе по результатам неформализованных интервью с представителями государственных и негосударственных организаций по поддержке предпринимательства и инноваций в Черниговской области. Предложены меры, которые должны быть включены в региональную стратегию поддержки и развития предпринимательства, которые учитывали бы вопросы инновационного развития и взаимодействия малых и крупных предприятий.